SNOVI BEZ LIJEKA

Obnoć, kad mrak bez zvijezda legne među škrape i zamru razgovori i pretrgnu se brižna bdjenja, začnu se snovi mutni pod trepavicama i pod rebrima. Od njih spasa nema – carstvo je njihovo grešna zemlja bez stida i zazora.

Krakati Turčin bijela vrata ščepao je vladiku za kosu i vitla krivom sabljom – ona zasijeca kroz nekakvo tanko granje, okolo boboću čas nedozrele smokve, čas kaplju crvene drenjine. Iz daljine odnekud, ivicom samoga grebena, trči visoki Zec, pratilac vladičin, sjenka njegova. Za njim jato junaka. Ali on ne vidi vladiku ni sablju. Ne vidi ili ne haje za nj.

Šuma bez neba, crna gora borova – a Turci halaču s golim jataganima. I vladika bježi pred njima, bježi samotan i gotovo bez nade. Sudara se sa stablima, a ona mokra i ljigava i korijenje se zmijski pružilo povrh zemlje. Krače vladika, ali mu koraka nije. Sapinje ga i mantija prokleta i grudi bez daha ostaju. A Turci ga sa obje strane pretiječu. Kao dva živa potoka teku s lijeva i desna boka. I kao da ne opažaju vladiku (a zna dobro da su ga vidjeli i da baš njega traže i reže k njemu i raduju se što im je u ruke pao; raduju se pa se poigravaju).

Zidina nekakva, vlažna i tijesna. Vladika zatvoren. Odozgo, s tavana, spušta se k njemu konopac – na dnu je omča, studena pri dodiru. Podiže se daska: iz otvora se ceri otkinuta glava Smail-begova. Omča se spušta, a vladi-

ka izvija vratom. Kud glava, tamo i omča. Ne može joj nikako izbjegnuti. A ruke sputane. I noge gvožđem okovane. Pa bi da jekne, da lelekne za sobom i danom nevjernim. U snu se sjeća: tako su i vladiku Danila na konop propinjali («Možda je on to sada, on a ne ja?»).

Kako se čovjek slobodno i bez ikakva ustezanja nastrahuje u snu! Za danjeg svjetla, i pred drugima, on je sav uspravna volja, on je jači od svega paničnog u sebi. On riječju sokoli druge. A kad dođe strašna ura, mora im biti primjer. Ni u oku, ni na čelu, ni u pokretu ruke, nigdje mrljice straha. A san? Oj, kleta noći sa đavolskim iskušenjem, u tebi nema ni ponosa ni hrabrosti, no se junak izvrgne u gmizava stvora i bježi, vječito od nekakvih potjera, i jauče i moli za milost pred krvnim zarđalim sabljama, i kleca koljenima pred bedemom po kojem se suše poznate glave, i vuče se po zemlji i gleda neće li i svoju glavu gore opaziti, i noktima grebe zemlju da se u nju zarije i sakrije ili da se brže nekud u nedomah uspuže, i uzmiče ispod zvonare čije se ukrštene grede ruše obuzete plamenom... «Zauzdaš li sebe na javi, san će te groznim i sramotnim đemom zauzdati i mamuze će ti odrijeti slabine!»

Na putovanju je, daleko od svakoga oka crnogorskog. Okolo se roje lijepe Mađarice, Švabice, Ruskinje. Zašto im put tako otrovno zadiše na znoj? Jedna se naginje i šapuće: «Naši su kaluđeri mekši, a neki su lakomi na žensko»...

«Moram nastaviti žestoki post; što je tijelo mršavije, to se đavo manje u njemu razigrava.» Uzalud.

Ide on, ide livadom ravnom, bez kamena i staze pogažene, ide i gleda pravo u jedan oblak rumeni. Ne, nije rumen – najednom postaje mermerno bijel, pa se proteže, izvija, usukuje. To nije oblak, već bijelo tijelo žene na prostranoj modrini. Tijelo od teška topla mermera lebdi u plaveti. A livada se podiže zajedno s njime, podiže se i čini njegove korake lakim, bestjelesnim. Vide se već i oči njene i bradavice kao trnjine.

Znojan jastuk. Prijekor budi maglovitu glavu.

Na konju je, kao ratnik iz pjesme narodne. Ugrabio je bulu – eto je pred njim, u krilu. Osjeća kako joj srce preplašeno udara pod rebrima. A ona je ugrijana, opuna i krta stasa i sva se stisla, kao da srasta uz njega, i nešto mu pali prsa, a konj se propinje, pastuv pusti, kreše varnice u kamenjaru, njišti i baca pjenu do samih oblaka, a ono srce jednako tuče i tuče i kao da ulazi pod njegova rebra; to nije srce one robinje, to u konjaniku bije i mlaza krv đavolska, i prsti ne nalaze uzde, prsti su u kosi koja miriše na đumbir, prsti klize po platnu vrelom, po ćenaru mekšem od daha, zamamnijem od same puti, prsti za blagoslov i za balčak, prsti krsta izdajnici; odnekud bubnji u ušima glas prijekorni, i zvona nekakva bruje na uzbunu, i brda se ugibaju, krstače bježe uza stranu, a konj njišti i krvavim okom pogleduje postrance konjika; bula mu krije lice u njedra i nešto mrmlja, meko, grleno, svilom pritišano, nešto ludo i nerazumljivo mrmlja i oči joj se otimaju iz njedara, rastu k njemu; juri bijelac, a oči ga upijaju, bademaste, s bionjačama od sedefa, sa iskrama vrcavim, i on sav ujahuje u širinu i njihanje očiju...

I budi se pod mokrom ponjavom, pod grubim guberom. I noć bi prazna, stravično prazna bila da nije kajanja.

Popločana staza – na dnu njenom, tamo kud koraci vladičini smjeraju, naziru se vrata male seoske crkve, kamenje sa strane uglačano dodirima sirotinjskih ruku. Ide on, klizi onom stazom, a desno i lijevo žene mlade, stasite, djevojke stidne i nevjeste sa očima drskim i samosvjesnim. Korača on, pružio jednu i drugu ruku, a po njima se prosipaju poljupci, cjelovi od vrela i žudna daha

i dodira, poljupci koji traju, nadovezuju se, stapaju u neugasivu vatru usana. Ne samo po nadlanicama u kojima biju damari. Zagrću se vladičine ruke, široki rukavi sami skliznu, zagrću se mršave dugačke mišice, blijede i neosunčane, pa se one usne, kao rasječene ribe u trzaju, pripajaju svud do ramena. Malaksava korak njegov, staza ona postaje tijesna, vrata crkvena udaljuju se i nešto iz njih vučki zavija. A žene se natiskale, guste jedna uz drugu, usna uz usnu. Ruke mu obamrle i noge već posustaju, lijepe se za kamen. Žene bez glasa i lica, glava sagnutih, žene, samo im se vide bijeli vratovi i vitice teške nečim nečujnim uskovitlane. Prsa mu se najednom obnaže, stidne oči traže kakav spas, kakav grmen, kakav pramen mraka, a grudi besramne, grudi nečije, grudi nemoje, otvaraju se, kreću same naprijed, i vrata se crkvena raspadaju i prah zaklanja nebo...

Trzaj, otimanje.

«To ne snivam ja, proklet da sam, to ne snivam ja, već moji preci daleki, oni iz pećina i oni iz stepa, oni divlji strasnici sa dvije kože na sebi. Oni se bude u mojem snu, runjavi i siloviti.»

I od suza je mokar pokrivač vuneni. Drhtava ruka pruža se prema krstu. Usne šapuću, oproštaj traže. Svijeću, svijeću da se otme mraku. Mišice se i sad obnaže same i tanki mišići podrhtavaju, žuti od svjetla voštanice.